

СОЦІАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ

Ігнатенко М. М. к.е.н., доцент

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв

У статті розглянуті соціальні пріоритети зайнятості сільського населення, визначені перспективи розвитку сільського туризму, як альтернативного виду зайнятості та його інфраструктурного забезпечення.

The article describes the social priorities of rural employment, the perspectives of rural tourism as alternative employment and its infrastructure software.

Постановка проблеми. У сучасних умовах економічного розвитку значних змін зазнали прояви та принципи функціонування виробничої та соціальної інфраструктури села, аграрного виробництва, самоуправління та управління сільським розвитком. Особливо загострилися проблеми зайнятості сільських жителів, формування ринку праці на селі, змінилася структура доходів сільських жителів. При цьому спостерігається диференціація селян за рівнем та якістю життя, умовами праці, самозайнятість в особистих господарствах. Зазначене зумовлює необхідність застосування комплексного підходу до вирішення питань розвитку альтернативних видів зайнятості на селі. Особливе значення має надаватися розробці соціальних пріоритетів, напрямів, шляхів та засобів формування зайнятості, посиленню ролі місцевого самоврядування у структурі адміністративно-територіального устрою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки проблеми оцінки рівня життя сільського населення, його зайнятості, благоустрою сільських територій, підприємництва на селі знаходилися у центрі уваги відомих науковців-економістів. Зокрема, мова йде про праці С.І. Дорогунцова, О.Ю. Єрмакова, Л.М. Лібанової, О.Ю. Лупенка, М.Й. Маліка, П.Т. Саблука та інших науковців. Проте на посиленні соціальних пріоритетів зайнятості сільського населення акцентовано уваги не достатньо. Це вимагає розвитку досліджень у вказаному напрямі.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення особливостей забезпечення соціальних пріоритетів зайнятості сільського населення. Мова йде про розвиток альтернативних видів діяльності на селі, оптимізацію сільського ринку праці, вирішення соціально-економічних та екологічних питань функціонування аграрної економіки в цілому.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як засвідчив проведений аналіз зайнятості та господарювання на селі, вони зорієнтовані переважно на аграрну модель розвитку. Це означає, що вирішення будь-яких питань соціально-економічного функціонування аграрної економіки залежить від ефективності сільськогосподарського виробництва. Між тим політика Євросоюзу щодо розвитку аграрної діяльності орієнтується на формування її мультиструктурованої моделі. Мова йде про зменшення залежності сільського населення від аграрного виробництва та поширення несільськогосподарських видів діяльності, які здійснюють м'який вплив на довкілля (сільський та еколо-

гічний туризм, переробні галузі, народні промисли, природоохоронна та заповідна справа). Рекреація й туризм, у т.ч. сільський, є важливим видом діяльності, що здатний забезпечити диверсифікацію виробничо-економічних відносин, робочі місця, надходження до бюджету.

Для впровадження такого підходу важливе значення має аналіз природно-ресурсного та виробничого потенціалу території розселення сільського населення, структура його зайнятості та її динаміка. Зокрема, Херсонська область має всі підстави для реалізації мультиструктурної моделі розвитку аграрної економіки та забезпечення соціальних пріоритетів зайнятості сільських жителів. Вона характеризується унікальним для степової зони комплексом природних рекреаційних умов і ресурсів. Клімат, просторі піщані пляжі (протяжність морських пляжів перевищує 200 км), наявність лікувальних грязей сприяють розвитку рекреаційної діяльності різного напрямку. В організації відпочинку особлива роль належить водним об'єктам. Можливість займатися різноманітними видами спорту, мікрокліматичний комфорт, естетична дія берегових мальовничих ландшафтів – все це сприяє тому, що водними цілком можна вважати природними здравницями.

Необхідно вказати, що ліцензовані туристичні послуги у 2011 р. надавали 62 ліцензіати суб'єктів підприємницької діяльності (туроператорів і турагентів). Послугами туристичних організацій на 01.01.2011 р. скористалися 80,8 тис. осіб, що в 1,3 разів більше, ніж у 2001 р. Майже половина з них, - це діти, підлітки та молодь. Загальна кількість екскурсантів зросла у 2,3 разів, склавши 21,0 тис. чол. Близько 77,0 % від усіх туристів відвідали область з метою відпочинку, дозвілля та спортивно-оздоровчого туризму, лише 2,9 % - для лікування, кожен п'ятий - у службових справах, з питань бізнесу і навчання.

В області сформувався досить значний санаторно-курортний комплекс, що нараховує 241 курортно-рекреаційних закладів ємністю 39,0 тис. ліжок. У 2011 р. функціонувало 12 санаторіїв і пансіонатів з лікуванням на 2,5 тис. місць, 51 будинки та пансіонати відпочинку на 10,3 тис. місць, 8 санаторіїв-профілакторіїв на 0,8 тис. місць, 185 баз відпочинку на 28,5 тис. місць. На території Арабатської Стрілки формується Міжнародний медичний центр загальною місткістю 10000 місць на площі 360 га з персоналом 7,2 тис. чол. Передбачено, що до складу центру, крім оздоровчих та лікувальних закладів, увійде медичний коледж. Основною його направленістю буде лікування дітей, хворих на церебральний параліч.

Прибережну смугу м.Скадовська в межах західної частини міста та оздоровчої місцевості Цукури займе курортна територія державного значення, а природну територію Голопристанського району буде оголошено курортом місцевого значення. У 2011 р. оздоровчою діяльністю займалося 6 дитячих санаторіїв на 0,7 тис. ліжок, у яких відновлювали здоров'я 5,0 тис. дітей і підлітків. Одним із найбільш масових і доступних видів організованого відпочинку школярів є проведення літніх канікул в оздоровчих таборах. Влітку 2011 р. школярів приймали 770 дитячих оздоровчих таборів (у т.ч. 60 позаміських) на 18,5 тис. місць, де відпочило 119,3 тис. дітей і підлітків, причому 62,4 тис. відпочивали поза містом.

Відзначимо, що територією області проходять 5 планових туристичних, а також прокладено безліч пішохідних маршрутів. Регіон має численні об'єкти туризму, особливо в містах Херсон, Генічеськ, Скадовськ, заповіднику Асканія Нова. Можна зробити подорожі по островах Джарилгач і Бірючий, Тендрівській, Джарилгачській і Ягорлицькій затоках. Для туристів пропонуються маршрути, що проходять по біосферних заповідниках „Чорноморський” і „Асканія-Нова”, по дорогах автораллі „Чумацький шлях”, на відомі міжнародні фестивалі „Таврійські ігри” і „Чорноморські ігри”. Біосферний заповідник ім. Фальц-Фейна „Асканія-Нова” багато років заслуговує славу „перлини” степового краю на півдні України. Ділянка первозданного степу - єдина в Європі - має площу 11,1 га. Екзотична флора і фауна заповідника представлена 3 800 видами.

Для туристичної діяльності доцільно залучати такі атракції, як шедеври храмового мистецтва, які становлять скарбницю світової культури, в тому числі храми Херсону, зокрема Катерининський собор – місце поховання князя Г. Потьомкіна. Бюро подорожей та екскурсій пропонує різноманітну екскурсійну програму, в т.ч. "Херсон – місто двох віків", пам'ятні місця, водні екскурсії по Дніпру на катері, автобусні екскурсії до заповідника Асканія-Нова, різноманітні пішохідні маршрути тощо. Проте ці атракції та послуги недостатньо впроваджуються у структурі сільського та екологічного туризму.

Сприятливими для формування зайнятості сільського населення Херсонської області у сфері сільського туризму є: добре продовольче забезпечення регіонального споживчого ринку (на 35-50 % більше в розрахунку на 1 особу, ніж в інших регіонах країни); достатнє автошляхове сполучення; велика кількість різних за формами власності господарств, значний рекреаційний потенціал, різноманітність туристичних атракцій, наявність значної кількості безробітних, можливість розпочати бізнес на основі власних агроосель, без значних інвестиційних ресурсів. Інтегральний показник туристичної привабливості регіону дорівнює 0,69 та оцінюється як високий. До несприятливих передмов цього виду зайнятості відносяться: відсутність належної інфраструктури у селах внутрішніх районів області, в т. ч. озеленення та обводнення; слабка пропаганда та догляд за пам'ятками історії та природи як рекреаційними об'єктами; недостатнє забезпечення об'єктами індустрії відпочинку традиційних туристично-рекреаційних районів; слабка інформованість як підприємців, так і споживачів щодо такого виду діяльності, як агротуризм та сільський туризм. Лімітуючим фактором, що стримує розвиток сільського туризму у Херсонській області, є недостатня соціальна інфраструктура села.

Туристичні послуги у сільській місцевості Херсонщини здійснюються переважно на базі фермерських господарств та агроосель. Із загальної кількості 2300 фермерських господарств 20,0 % можуть надавати послуги із аграрного туризму. Сезон відпочинку є досить тривалим і охоплює травень-вересень, у т.ч. високий сезон – червень-серпень. Середній прибуток фермерських господарств від агротуризму складає 20-25 тис. грн. в рік. Великий потенціал фермерських господарств та великотоварних сільськогосподарських підприємств, залучених до туристичної діяльності, проявляється переважно

через продовольче забезпечення рекреантів; організацію відпочинку на власних базах відпочинку на побережжі. Так, сільськогосподарським підприємствам на пайових умовах або повністю належить 8,5 % баз відпочинку. Але цю діяльність власне до агротуризму віднести складно.

Агрооселі, поряд з іншими видами діяльності, також надають послугами аграрного туризму. Середній прибуток від агротуризму складає 2,0-30,0 тис. грн. за рік. Близько 25,0 % домогосподарств приморських поселень займається поставкою продуктів як для організованих, так і для неорганізованих туристів. Від реалізації кулінарної продукції виручка досягає 50,0-800,0 грн. на добу. Загальну кількість агроосель, які надають агротуристичні послуги, визначити досить важко, оскільки більшість з них не декларує свою діяльність. Проте зайнятість сільським туризмом є досить незначною. На її місце у загальній структурі зайнятості селян приходиться менше 1%.

До основних аспектів вирішення цієї проблеми відносяться: відсутність генеральних планів розвитку рекреаційних територій; невідповідність якісних характеристик (зокрема рівня комфортності) та організаційно-економічних механізмів функціонування рекреаційної і туристичної інфраструктури, в т.ч. готельного господарства, міжнародним нормам і стандартам; низький рівень маркетингових досліджень у сфері санаторно-курортної та туристсько-екскурсійної діяльності; недостатній інформаційно-рекламний супровід туристичної діяльності на внутрішньому й, особливо, зовнішньому ринках; недоліки територіальної організації, в т.ч. проблеми збереження пляжних територій, недостатнє застосування принципово нових підходів і методів, принципів і пріоритетів розвитку галузі.

Відсутні також науково обґрунтовані рекомендації щодо раціонального використання природних територій курортів, їх моніторингу та прогнозування розвитку; низька ефективність діючих механізмів заохочення до будівництва і реконструкції готелів, міні готелів, агроосель та інших об'єктів туристичної та курортно-рекреаційної сфери; недостатність зусиль органів державної і місцевої влади щодо пошуку платоспроможних інвесторів, неузгодженість дій адміністративних підрозділів і бюрократичні перепони в процесі затвердження проектів, виділення земельних ділянок, будівництва об'єктів готельного та санаторно-курортного господарства, дозвілля і розваг, інфраструктури з обслуговування рекреаційної діяльності тощо.

Першочерговими організаційно-економічними заходами в цьому напрямі є створення сприятливих умов для реалізації підприємницького потенціалу в сфері туризму, підвищення міжнародного іміджу, зростання обсягу інвестицій у реконструкцію пам'яток історії і культури та об'єкти туристичної інфраструктури, поліпшення якості та забезпечення конкурентоздатності туристичних пропозицій на світовому туристичному ринку, за рахунок чого очікується істотне збільшення надходжень від туризму до обласного та місцевих бюджетів. Така діяльність буде сприяти формуванню сільського та екологічного туризму.

Висновки. Таким чином, формування альтернативної зайнятості сільського населення, зокрема, сільського туризму, направлене на розвиток соці-

альної інфраструктури, гармонізацію ринку праці, збільшення доходів та зростання рівня життя селян. Сільський туризм має обґрунтовані соціальні пріоритети у напрямі зменшення господарського навантаження на довкілля та збільшення екологічної безпеки регіонів, вирішення завдань працевлаштування, оздоровлення населення. Він сприяє розвитку інших галузей та сфер життєдіяльності, реалізації мультиструктурної моделі функціонування аграрної економіки вцілому.

Література:

1. Ігнатенко М.М. Основні проблеми та шляхи регулювання зайнятості працівників аграрних підприємств / М.М. Ігнатенко // Зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. [Фінансове та облікове забезпечення функціонування аграрних підприємств], (Херсон, 16 – 17 квітня 2009 р.). – Херсон: ХДАУ, - С. 78 – 81.

2. Комплексна програми підтримки українського села на період до 2015 року // Економіка АПК. – 2007. - № 1. – С. 3-49.

3. Орлатий М. Розвиток сільських територій України / М. Орлатий, Ю. Лупенко, О. Могильний // Зб. наук. пр. НАДУ / [За заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева]. – К.: Вид-во НАДУ, 2006. – Вип. 1. – С. 223-234.

4. Павлов О.І. Сільський розвиток в Україні: теорія, практика, політика, управління: [моногр.] / О.І. Павлов. – Одеса: Астропринт, 2008. – 208с.

Рецензент – д.е.н., професор Макаренко П.М.

УДК 620.9:338.432:633

ЕНЕРГЕТИЧНА ОЦІНКА ВИРОБНИЦТВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ КУЛЬТУР

Калініченко О. В., к.е.н.

Полтавська державна аграрна академія

Запропоновано методичні підходи до енергетичної оцінки виробництва сільськогосподарських культур. Проаналізовано енергетичні витрати та досягнутий рівень енергетичної ефективності виробництва основних сільськогосподарських культур у сільськогосподарських підприємствах Полтавської області.

Methodological approaches for the energy estimation of crop production have been worked out. Energy costs and the energy efficiency level of major agricultural crops in agrarian enterprises in Poltava region have been analyzed.

Постановка проблеми. Проведені автором дослідження показують, що енергетичні витрати у сільському господарстві визначають переважно на основі розрахунку витрат енергетичних ресурсів (бензину, дизельного пального, електроенергії). Однак, при цьому не враховуються витрати енергії, уречевленої в мінеральних та органічних добривах, хімічних засобах, пестицидах, гербіцидах, насінні, енергії ручної праці, а також кваліфікованої розумової праці, енергії, уречевленої в машинах та енергогенеруючих пристроях, сільськогосподарських знаряддях та обладнанні, запасних частинах, шинах, реманенті, інструментах, будівлях та спорудах, об'єктах водного господарства та меліорації, дорогах та інших об'єктах інфраструктури. Це зумовлює необхідність вимірювання всіх ресурсів у єдиному енергетичному вимірникові – джоулях (Дж); проведення енергетичної оцінки виробництва сільськогосподарських культур як цілісної енергетичної системи, на вході якої одноча-